

Кривошея І.І.

Рецензія на монографію: *Катажина Єндращик. Стратегічне українсько–польське партнерство. Польща в політиці незалежної України.* – Познань: Познанське видавництво, 2010. – 426 с.
(*Katarzyna Jędraszczyk. Strategiczne partnerstwo ukraińsko–polskie. Polska w polityce niepodległej Ukrainy.* – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2010. – 426 s.)

Сьогодення міжнародних відносин у Європі кінця ХХ – початку ХХІ століття вимагає ґрунтовного аналізу та осмислення, адже події 80–90–х років кардинально змінили геополітичну ситуацію на континенті. Руйнація системи «соціалістичного братерства», яка базувалася на домінуванні Радянського Союзу, а також його розпад стали «викликом/ризиком» для країн, що входили в орбіту СРСР. Демократична атмосфера, яка запанувала в регіоні, водночас викликала з минулого питання, що тривалий час або замовчувалися, або ігнорувалися.

Конструювання нових міждержавних стосунків у Центрально–Східній Європі відбувається в умовах, коли регіон став своєрідною шахівницею, на якій розгорнулася боротьба за сфери впливу між США, Європейським Союзом та Росією. У цій партії, яка ще триває, важливу, а можливо, і надважливу роль, відіграють Україна і Польща, адже *«український і польський народи поставлені Творцем поряд саме для створення культури майбутнього; культури, яка об'єднує класику Латинського Заходу з традиціями Православного Сходу; культури чітких структур і технологічного порядку організації життя з культурою широкого спектра почуттів і емоцій. Дві багатющіх ментальності, два взаємодоповнюючі способи мислення українського і польського народів у центрі Європи – це унікальний арсенал цінного історичного і генетичного досвіду, багатюще джерело нових ідей і можливостей»* [1, с.4]. Окрім того, в нашій країні добре пам'ятають, що саме Польща першою визнала Україну незалежною державою.

Минуле і сьогодення українсько–польських стосунків у широкому тематично–хронологічному розумінні стало предметом досліджень науковців як в Україні, так і в Польщі. За останні двадцять років з'явилося багато монографій та статей, у яких висвітлено та проаналізовано стан і розвиток українсько–польських взаємин у різних царинах і під різним кутом – економіки, історії, культури, політології.

Рецензована праця є результатом багаторічної, копіткої, складної роботи як з науковим доробком попередників, так і з матеріалами періодичних видань і доступними офіційними документами, що вперше стали предметом наукового аналізу. Якщо говорити про структуру книги, то вона загалом є прийнятною.

Відкриває монографію «Вступ», у якому логічно обґрунтовано необхідність вивчення досліджуваної проблематики, а також здійснено докладний та критичний аналіз здобутків передусім польської та української історичних шкіл у висвітленні українсько–польських взаємин кінця ХХ – початку ХХІ ст. Тут же авторка заявляє, що її дослідження *«розширює уявлення про те, що відбувається в політиці і для чого так відбувається»* (s.14). Саме це твердження, на нашу думку, можна вважати головним принципом, яким керувалася К. Єндращик, аналізуючи українсько–польські стосунки в різних галузях.

Перший розділ монографії «Закордонна політика України – головні проблеми», який присвячено системі зовнішньої політики України, складається з чотирьох підрозділів. Аналізуючи місце і роль політичних інституцій України в зовнішній політиці, авторка виокремлює наявність кількох центрів (Президент (1.1.2). Верховна Рада (1.1.3), Кабінет Міністрів (1.1.4), Міністерство закордонних справ (1.1.5), які на практиці не завжди координували свої дії.

Окремий підрозділ присвячено висвітленню ролі груп впливу (кланів) у формуванні й реалізації закордонної політики України (1.2). Абсолютно слушною є думка, що в Україні впродовж досліджуваного періоду відбувалася неодноразова «ротація» груп впливу, які визначали зовнішньополітичний курс держави, а на зміну пострадянській номенклатурі прийшли клани (донецький, дніпропетровський, київський, харківський), які згодом створили політичні «бізнес–проекти» – політичні партії та встановили контроль над інформаційним українським простором.

Катажина Єндращик стверджує, що балансування українського зовнішньополітичного курсу в 1991 – 2004 рр. між Сходом (Росія та СНД) та Заходом (США та Європейський Союз), тобто позаблоковість, нейтральність і багатовекторність, значною мірою вплинули на те, що впродовж тривалого періоду Україна не мала чітко визначених пріоритетів на міжнародній арені (1.3).

Важливе місце в роботі займають пояснення, що таке «стратегічне партнерство» і яке місце воно займає в закордонній політиці України (1.4).

Польська дослідниця поділила українську зовнішню політику щодо Польщі на два періоди: 1) 1991 – 1995 рр.; 2) 1996 – 2004 рр. Виходячи з цього, вона кожному з періодів присвятила розділ.

Історію українсько–польських взаємин у 1991 – 1995 рр., на які припадає становлення української зовнішньої політики загалом і стосовно Польщі зокрема, висвітлено у другому розділі. Зазначимо, що до розділу вміщено матеріал, що хронологічно охоплює період 1991 – 1994 рр. У цей час Міністерство закордонних справ лише набувало досвіду у справі репрезентації інтересів України на міжнародній арені. Саме тому дипломатичні кроки перших років визначаються дуалізмом, який, щоправда, остаточно не зникає, але набуває іншого характеру. З одного боку, це прагнення українського керівництва здійснювати самостійну політику, з претензіями на роль регіонального лідера, а з іншого – небажання відмовитися від «спадщини» Радянського Союзу (2.1–3). Така суперечність в окремі моменти призводила до охолодження українсько–польських стосунків, коли виникла «справа майора Анатолія Лисенка», активізувалися польсько–російські контакти у справі побудови газопроводу Ямал – Франкфурт та все чіткішими стали обриси входження Польщі до НАТО, щодо якого Київ тривалий час не мав чіткої позиції (2.4). Попри

це дослідниця вважає, що *«Україна, не маючи в ті часи реальних можливостей вступити в ЄС і НАТО, за допомогою Польщі прагнула наблизитися до європейських стандартів і одночасно дистанціюватися від Росії»* (s. 139).

Стратегічному партнерству України і Польщі та становленню політики добросусідства, яке припадає на 1994 – 2004 рр., присвячено третій розділ. Перші паростки цієї політики спостерігаємо ще у 1994 р., коли Україна відмовилася від ядерних озброєнь, долучилася до програм НАТО «Партнерство заради миру» й було підписано умови про партнерство з Європейським Союзом (3.1–2). У березні 1994 р. наші країни нарешті прийшли до того, що *«практична реалізація ідеї щасливого польсько–українського партнерства буде внеском в створенні ефективної загальноєвропейської системи безпеки»* (s. 149).

Політична криза 2000–2001 років у нашій державі стала рубежем у розвитку українсько–польських стосунків, що була спричинена, зокрема, «справою Георгія Гонгадзе» та розгортанням акції «Україна без Кучми», показала, на думку авторки, неготовність українського керівництва йти тим шляхом, яким уже успішно рухалася Польща, ставши у 1999 р. членом НАТО й активізувавши свої зусилля щодо вступу до структур Європейського Союзу. Разом із ситуацією навколо цвинтаря Орлят у Львові, визнанням УПА та дискусією про події на Волині у 1943 р. це призвело до того, що стратегічне партнерство між Україною та Польщею практично було втрачене і трансформувалося в політику добросусідства (3.3–4). Доволі показовою є оцінка подій навколо цвинтаря Орлят, яку висловила відома українська поетеса Ліна Костенко у своєму першому прозовому творі: *«Все дискутують, хто за що боровся і за чюю землю поліг. «Орлята польські» були молодесенькі, і вони боролися, як вони розуміли, за свій Львів. Наші теж були молодесенькі, і вони теж боролися за свій Львів. Мертві мертвих вже не ненавидять, а живі все конфронтуються, шукаючи взаємно прийнятних формулювань. То поки політики сперечалися, узгоджували позиції, – львівські студенти пішли на цвинтар, стали на коліна і помолилися за всіх загиблих, і за своїх, і за їхніх...»* [2, с.214].

Четвертий розділ монографії «Стратегічне українсько–польське партнерство на практиці» містить кілька блоків, які висвітлюють проблемні питання в розвитку двосторонніх відносин. Перш за все увагу дослідниці привернули найболючіші для поляків питання, пов'язані з історичною пам'яттю: конфлікт навколо Львівського цвинтаря Орлят (4.1) та ситуація навколо подій на Волині у 1943 р. (4.2). Детально показавши сутність проблем, авторка в той же час звернула увагу на позицію не лише державних інституцій чи істориків–фахівців, а й окремих політичних партій чи політиків на шляхи їх вирішення. Акцентуючи увагу на цвинтарі Орлят чи Волині 1943 р., вона недостатньо уваги приділила операції «Вісла», згадки про яку в тексті епізодичні.

Чотири інші підрозділи цього розділу присвячено аналізу економічної складової, а саме: проблемам енергетичної безпеки обох країн (нафтопровід Одеса – Броди (4.3) та другої вітки газопроводу Ямал – Західна Європа (4.4), розвитку українсько–польської транскордонної співпраці (єврорегіон «Буг» (4.5.1) та єврорегіон Карпатський (4.5.2.), а також непростій ситуації навколо приватизації «Гути Ченстоховської» та участі в ній українських бізнесменів (4.6).

Зацікавлення в читачів викличуть і матеріали, вміщені у додатках: календар українсько–польських стосунків у 1991 – 2004 рр. та Анкета «Політичні партії і українсько–польські стосунки».

Значущість монографії про українсько–польське партнерство полягає, по–перше, в тому, що авторка висвітлила та проаналізувала розвиток міждержавних стосунків з 1991 по 2004 рр., а отже, їх генеза від 2005 року ще вимагає осмислення та опрацювання, а по–друге, рецензована праця показала, що проблематика не є вичерпаною і залишає майбутні перспективи. Адже *«аналіз проблем стратегічного партнерства дезавуює міф про ключову роль Польщі для майбутнього України і приводить водночас до висновку, те завжди бачимо речі такими, якими вони є насправді»* (s. 372).

Таким чином, дослідження Катажини Єндрацик справляє позитивне враження і є корисним здобутком сучасної історичної науки, що стане у пригоді науковцям і політикам як у Польщі, так і в Україні.

Список використаних джерел

1. Голибард Є. Українсько–польське єднання – вимога часу // Освіта. – 2004. – 31 березня – 7 квітня.

2. Костенко Л. Записки українського самашедшого. – К.: А–БА–БА–ГА–ЛА–МА–ГА, 2011. – 416 с.

Кривошея И.И. Рецензия на монографию: Катажина Єндрацик. Стратегічне українсько–польське партнерство. Польща в політиці незалежної України. – Познань: Познанське видавництво, 2010. – 426 с.

Kryvosheya, I.I. Review of the monograph: Katazhyna Yendraschyk. Strategic Ukrainian–Poland partnership. Poland in the policies of the independent Ukraine. – Poznan: Poznan Publishers, 2010. – 426 p.